

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Барановська Лілія Володимирівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри дошкільної освіти

педагогічного факультету

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID ID: 0000-0002-3437-7995

У статті визначено особливості підготовки майбутніх педагогів до формування мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку. Важливим засобом такої підготовки є навчальна дисципліна «Дошкільна лінгводидактика». Приділена увага аналізу змісту Закону України «Про дошкільну освіту», «Концепції дошкільної освіти», якими визначено мету дошкільної освіти, принципи її здійснення, уточнено періодизацію вікових особливостей дітей від народження до семи років, наголошено на особливостях навчання дітей державної мови. Акцентована увага на тому, що дошкільний вік є сензитивним для мовленнєвого розвитку дітей, який є складником їхнього розумового розвитку. На основі Державного стандарту дошкільної освіти уточнено дефініцію поняття «компетентність» та її структуру. Окреслено складники мовленнєвої компетентності дошкільників. Вона являє собою складне новоутворення, структуроване відповідно до складу мови. Описано методики формування правильної звуковимови, лексичної і граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку. Зауважено щодо необхідності формування педагогом, який працює із засобами кожного рівня мовленнєвої структури, комунікативної компетентності в дітей зазначеного віку. Зважаючи на те, що процес формування мовленнєвої компетентності в дошкільників відбувається переважно в усній формі, обґрунтована доцільність формування педагогів дошкільної освіти як риторичних особистостей. Важливим для них є розуміння законів риторики: концептуального, моделювання аудиторії, стратегічного, тактичного, ефективного спілкування, мовленнєвого, зіставно-аналітичного. Акцентована увага на врахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей дітей дошкільного віку в процесі формування в них мовленнєвої компетентності та на системність і послідовність роботи з ними.

Ключові слова: педагог, дошкільна освіта, мовленнєва компетентність, дошкільна лінгводидактика, Державний стандарт дошкільної освіти.

Baranovska Liliya. Training future preschool teachers using preschool linguistic didactics to develop speech competence in preschool children

The article identifies the features of training future teachers to form linguistic competence in preschool children. An important means of such training is the academic discipline "Preschool Linguistic Didactics". Attention is paid to the analysis of the Law of Ukraine "On Preschool Education", "Concept of Preschool Education", which define the goal of preschool education, the principles of its implementation, clarify the periodization of the age characteristics of children from birth to 7 years, and emphasize the features of teaching children the state language. Emphasis is placed on the fact that preschool age is sensitive for the speech development of children, it is a component of their mental development. Based on the State Standard of Preschool Education, the definition of the concept of "competence" and its structure are clarified. The components of speech competence of preschoolers are outlined. It is a complex neoplasm, structured according to the composition of the language. Methods for the formation of correct sound pronunciation, lexical and grammatical correctness of speech in preschool children are described. It is noted as to the need to form a teacher who works with the means of each level of speech structure, communicative competence in children of the specified age. Due to the fact that the process of formation of speech competence in preschoolers occurs mainly in oral form, the expediency of formation of teachers of preschool education as rhetorical personalities is justified. Important for them is the understanding of the laws of rhetoric: conceptual, modeling of the audience, strategic, tactical, effective communication, speech, comparable-analytical. Attention is paid to taking into account the age and individual-psychological characteristics of preschool children in the process of forming speech competence and systematic and sequence of work with them.

Key words: teacher, preschool education, speech competence, preschool linguistics, state standard of preschool education.

Вступ. Діяльність педагога закладу дошкільної освіти зумовлюється неповторністю суб'єкта педагогічного впливу (ним є дитина раннього та дошкільного віку). Ця діяльність є складною, адже педагог має об'єднати зусилля усіх учасників освітнього процесу на дотримання спільних вимог щодо єдності розвитку, виховання і навчання вихованців. Основною метою такої діяльності має бути формування в них системи компетентностей. Ключовою для

дітей цього віку є мовленнєва компетентність. Вона являє собою складне новоутворення, структуроване відповідно до складу мови. Її формування – це тривалий процес, який вимагає від педагога закладу дошкільної освіти високого рівня педагогічної, психологічної, мовної та комунікативної готовності. Формування цієї готовності відбувається в процесі професійної підготовки у ЗВО за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», і спрямованість та зміст

навчального курсу «Дошкільна лінгводидактика» у цьому сенсі є значущим.

Матеріали та методи. Для здійснення дослідження використовувалися положення Закону України «Про дошкільну освіту», матеріали педагогічних закордонних («Діти в Європі») і вітчизняних видань для окреслення пріоритетів мовного і мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; положення Державного стандарту дошкільної освіти (2021 р.) в ракурсі пріоритетності компетентнісного та особистісно зорієнтованого підходів для визначення особливостей лінгвістичної і методичної діяльності з реалізації освітнього напрямку «Мовлення дитини» (інваріантного складника СДО) та «Мовлення дитини. Основи грамоти» (варіативного складника СДО); відбувалось визначення компонентної структури лінгводидактичної компетентності педагога дошкільної освіти й окреслення компонентів змісту навчального курсу «Дошкільна лінгводидактика» згідно з нею. Для роботи з цими матеріалами застосовано методи аналізу, систематизації, порівняння, інтерпретації, абстрагування, узагальнення отриманих даних, дефінітивний метод.

Метою дослідження є обґрунтування особливостей підготовки здобувачів педагогічної освіти у вітчизняних ЗВО до формування в дітей дошкільного віку мовленнєвої компетентності з актуалізацією спрямованості і змісту дисципліни «Дошкільна лінгводидактика».

Результати. Формування мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку є складним процесом, що вимагає концептуальності в діяльності педагога. Вироблення концепції є важливим для професійно-педагогічної діяльності, оскільки всім етапам підготовки до здійснення цієї діяльності мають передувати задум, ідея, тобто на початковому етапі пріоритетом має бути думка, а не дія. Реалізація такого підходу, на нашу думку, має починатись з аналізу базових документів, що регламентують діяльність у сфері дошкільної освіти. Насамперед це Закон України «Про дошкільну освіту» (2024 р.). Ним дошкільна освіта визнана обов'язковою первинною складовою освіти впродовж життя; метою її функціонування як системи є забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей. Законом уточнено, що «вихованці» – це діти, які здобувають дошкільну освіту. Вони в цій системі проходять базові етапи, які ідентифіковано на основі вікової періодизації розвитку дитини, що охоплює: 1) ранній вік (з віку немовляти до трьох років) та 2) дошкільний вік (від трьох до шести (семи/восьми) років) [1, с. 1, 3].

Освітньо-виховний процес у сфері дошкільної освіти здійснюється за відповідними принципами: визнання унікальності та обдарованості кожної дитини; цінність дитинства, визнання прав дитини на навчання через гру, дослідницьку і проєктну діяльність; створення умов для різнобічного розвитку особистості дитини, визнання цінності співпраці з дитиною, неперервний професійний розвиток педагогічних працівників та ін. [2, с. 2]; дитиноцентризм та особистісно орієнтований

підхід до розвитку дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, здібностей, обдарувань та свободи вибору; академічна свобода педагогічних працівників; пріоритет сімейного виховання дитини, педагогічне партнерство сім'ї та закладу дошкільної освіти, обов'язковість здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку відповідно до державного стандарту [1, с. 2]. Вітчизняна система дошкільної освіти відображає певні тенденції європейської системи, тому в ній знаходять втілення такі європейські принципи в організації освітньої та виховної діяльності як: урахування потреб сім'ї; забезпечення підтримки, урахування особливостей соціальної інтеграції дітей та демократичної співпраці з різними представниками суспільства.

Упродовж останнього десятиліття активно у сфері дошкільної освіти стало використовуватись поняття «компетентність». «Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистісних якостей, що визначає здатність дитини успішно соціалізуватися і здобувати формальну, неформальну та інформальну освіту» [1, с. 1]. Це ключове поняття й Державного стандарту дошкільної освіти: «Компетентність є результатом дошкільної освіти та особистісне надбання, відображає систему взаємопов'язаних компетентностей фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку дитину» [3, с. 1–2].

Мовленнєва та художньо-мовленнєва компетентності є ключовими для дитини дошкільного віку. Вони набуваються за участі вихованців ЗДО в освітній діяльності за інваріантним напрямом «Мовлення дитини» та варіативним складником «Мовлення дитини. Навчання грамоти». Принагідно зазначимо, що мовлення є мовою в дії, що неминуче вимагає участі дітей дошкільного віку в комунікативній діяльності, тому складником кожної з цих компетентностей є комунікативна компетентність. Вона дозволяє дитині ефективно поєднувати вербальні і невербальні засоби спілкування, продукуючи свої враження і думки. Державним стандартом через структуру мовленнєвої компетентності спрогнозовано основний зміст діяльності педагогів ЗДО з вихованнями щодо її формування: вироблення правильності звуковимови, збагачення словникового складу, формування граматичної нормативності, вироблення навичок монологічного та діалогічного мовлення.

Зважаючи на структуру мовленнєвої компетентності («емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань; здатності та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду (що є регуляцією досягнень, поведінки та діяльності)» [3, с. 2] зробимо більш докладний опис педагогічної діяльності із засвоєння цих складників. Так, зокрема процес навчання мовлення буде успішним, коли педагоги вироблятимуть у своїх вихованців *емоційно-ціннісне ставлення* до нього через формування любові й поваги до рідної, державної мов, мов національних меншин і мови міжнародного спілкування. Необхідно формувати в дітей дошкільного віку

інтерес до рідної мови, демонструючи її неповторність, милозвучність, багатство виражальних засобів і цим спонукаючи їх до повсякденного вільного спілкування з оточуючими українською мовою. Необхідно навчати дітей правил мовленнєвого етикету, що виявляються в коректному емоційному ставленні до предмета розмови і співрозмовників. До зазначеного вище маємо додати: позитивне емоційно-ціннісне ставлення до мовлення в дітей дошкільного віку може бути забезпечене й тоді, коли педагог є сформованою риторичною особистістю і виховує та розвиває в них готовність впливати гарним мовленням і комунікативними здібностями на аудиторію.

Мова є важливим засобом розумового розвитку дітей раннього і дошкільного віку. «Мовою освітнього процесу у сфері дошкільної освіти є державна мова. Держава гарантує кожній дитині право на здобуття дошкільної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти. Кожний заклад дошкільної освіти зобов'язаний забезпечити опанування вихованцями державної мови відповідно до державного стандарту» [1, с. 4]. Навчати державної мови вихованців ЗДО мають кваліфіковані та компетентні педагоги, чия підготовка здійснюється за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Ключову роль у ній відіграє навчальна дисципліна «Дошкільна лінгводидактика». Оскільки основними складовими структури компетентності є знання, уміння, навички, звернемо увагу саме на них й аналізуватимемо їх у тісному взаємозв'язку. Студенти мають знати, що оволодіння рідною мовою як засобом пізнання та специфічного людського спілкування є найбільш вагомим досягненням дошкільного дитинства. «Психологами доведено, що вік до 6–7 років є найбільш сприятливим для оволодіння рідною мовою. До 5 років дитина засвоює звукову систему рідної мови, усвідомлює звуковий склад слова; до 4,5 років вона засвоює відмінкові закінчення та основні граматичні форми; з 5 років оволодіває монологічним мовленням» [4, с. 5].

Діяльність педагога ЗДО з розвитку мовлення дітей дошкільного віку відбувається здебільшого в усній формі, тому доречним є вироблення в нього риторичних умінь, які сприятимуть формуванню комунікативної компетентності вихованців на всіх етапах роботи з різними одиницями мови, доречно використовуючи вербальні і невербальні засоби. Вироблення цих умінь відбувається на основі знань про закони риторики. Так, *концептуальним законом* передбачено, що всім етапам підготовчої роботи до мовленнєвої діяльності мають передувати задум, ідея і створення концепції. *Закон моделювання аудиторії* пов'язаний з умінням мовця скласти портрет аудиторії, соціальної групи, співрозмовника з метою «запуску» концепції в соціум. До уваги беруться соціально-демографічні, соціально-психологічні, індивідуально-особистісні групи ознак. Вивчення цих ознак сприятиме в подальшому забезпеченню контакту з аудиторією під час взаємодії. Так, зокрема в роботі з дітьми дошкільного віку та їхніми батьками до соціально-демографічних ознак аудито-

рії належать стать, вік, громадянство, національність, освіта, професія, склад родини, зайнятість батьків, їхня належність до певних соціальних верств (сільські мешканці, містяни, інтелігенція, переселенці, біженці). Це так звані видимі соціальні ознаки людини або анкетні. Вони дають загальне, зовнішнє уявлення про людину, групу. На їх основі ще не формується упевненість оратора, що контакт з аудиторією буде встановлено і мета виступу буде досягнено, оскільки ми нічого не знаємо про внутрішній світ людини. На основі знань про соціально-демографічні ознаки аудиторії ми пізнаємо соціально-психологічні, а потім – індивідуально-психологічні її ознаки. До соціально-психологічних ознак аудиторії належать такі, що зумовлюються соціально-демографічними, але стосуються не всіх слухачів, а характеризують групи або окремі суб'єкти. До них належать: потреби, мотиви поведінки (діяльності), ставлення до педагога і предмета мовлення. *Закон моделювання аудиторії* базується й на врахуванні індивідуально-особистісних ознак аудиторії: тип нервової системи, характер, особливості емоційно-вольової сфери, протікання психічних (пізнавальних) процесів – мовлення, мислення, уяви тощо. Для вивчення цих особливостей педагогу потрібен тривалий час вербального спілкування, щоб він зміг змодельовати аудиторію, успішно залучивши навіть конфліктних особистостей до співпраці. Таким чином, моделювання аудиторії означає, що педагог має добре знати дітей, батьків, готуватись до зустрічі з ними, передбачати, де і коли можуть виникнути непорозуміння, а головне – впливати за допомогою змісту і майстерності мовлення таким чином, щоб дисциплінарні мотиви змінювалися інтелектуально-пізнавальними та морально-етичними.

Реалізація концепції взаємодії для досягнення мети передбачає врахування *стратегічного закону риторики*: визначення цільової настанови, виділення основних питань предмета мовлення, формулювання тез. Із цим законом тісно пов'язаний *тактичний закон риторики*. Його суть полягає в конкретизації дій для подальшої реалізації стратегії; він виявляється на етапі добору аргументації для підготовки виступу, спілкування. Аргументація сприяє активізації мислення, емоційно-вольової діяльності педагога та аудиторії. Основними критеріями добору аргументів є: тісний зв'язок із тезою; істинність, вірогідність доказу; орієнтація на обрану аудиторію; образна форма аргументації. Активізація аудиторії потрібна, щоб уникати примусу, «завести» її, створити ситуацію міжособистісного спілкування.

Дотримання *мовленнєвого закону* сприяє підвищенню ефективності вербального впливу на аудиторію. Основними ознаками комунікативно якісного мовлення є: правильність, логічність, доцільність, точність, виразність, ясність, етичність, естетичність. Правильність у лінгвістичному розумінні означає добре володіння орфоепічними, орфографічними, стилістичними, граматичними нормами сучасної літературної мови. Правильність у риторичному та комунікативному відношеннях тлумачиться як правильне, не переку-

чене розуміння понять, термінів, доречне їх вживання, ясність викладу. Цицерон зазначав: «Вміти правильно говорити... ще не заслуга, а не вміти – вже ганьба, тому що правильне мовлення, по-моєму, не стільки достоїнство вправного оратора, скільки властивість кожного громадянина». Мовлення має бути логічним, що можливо за умови логічності мислення: здатність міркувати послідовно; шукати джерела і причини явищ, висувати положення (тези), давати обґрунтування і пояснення фактам, вмотивувати висновки; за умови знання мовцями мовних засобів, за допомогою яких можна точно передати думку й забезпечити смислову зв'язність мовлення. Логічність мовлення досягається і за допомогою логічного наголосу ключових або домінантних слів. Точність мовлення є важливою ознакою культури мовлення, оскільки утримує нас від зайвого говоріння. Вона передбачає адекватне мовленнєве відображення дійсності та вживання слів і виразів у звичайних для мовців, які володіють нормами цієї літературної мови, формах. Точність передбачає граматичну правильність. Мова педагога ЗДО має характеризуватись ясністю. Ясним уявлятиметься усне мовлення адресатові, коли його мислення встигатиме за думками мовця. Ясності усного мовлення сприяють чітка дикція, логічне і фонетичне наголошування, правильне інформування, чергування помірного та уповільненого ритму, спокійний та ввічливий тон. Чистота мови має простежуватись на всіх рівнях її структури: на рівні орфоепії – літературно нормативна вимова; на рівні орфографії – грамотне письмо; на рівні лексики – відсутність чужих слів, вульгаризмів, елементів суржику, невмотивованих повторів; на рівні граматики – правильна, завершена побудова речень, нормативні словоформи. Чистота мови є запорукою її виразності та естетичності.

Виразність мови виявляється через уміння мовців користуватися всіма виражальними засобами мови. Мова, використовувана у системі педагогічної взаємодії, має відповідати таким критеріям як різноманітність і багатство: наявність неоднорідних за змістом, значенням, формою, забарвленням одиниць; наявність різноманітностей. Під цими поняттями розуміють різні тематичні групи лексики, багату синонімію (лексичну і граматичну); тропи (метафори, епітети, порівняння, метонімії, синекдохи); стилістичні фігури (повтори, паралелізми, періоди, градації). Відомо, що одноманітне мовлення втомлює дітей, різноманітне – активізує увагу. Однак надто барвисте мовлення відволікає увагу від змісту, змушує захоплюватись формою. Естетичність мовлення спирається на всі попередні його ознаки. Естетика щоденної практичної мови педагога досягається добром мовних засобів, потрібних для певної комунікативної настанови, гармонійною цілісністю змісту і форми тексту.

Навчаючи студентів законів риторики, доречно звернути увагу на закон ефективного спілкування. Він діє на етапі попередньо підготовленого і мовно оформленого матеріалу. Умовою ефективної реалізації мовного спілкування є встановлення контакту. Контакт може бути інтелектуальним, особистісним, загальнокультурним

та емоційним. Майбутні педагоги мають усвідомлювати, про складність роботи із встановлення контакту з аудиторією: навіть за великих зусиль вихователя він може бути відсутнім. Тому він має навчитись керувати власною поведінкою, коригувати матеріал, підготовлений для спілкування з дітьми; керувати їхньою поведінкою.

Як зазначалося вище, розуміння законів риторики допомагатиме здобувачеві дошкільної освіти оволодіти комунікативною компетентністю. Закон ефективного спілкування сприятиме оволодінню психологією спілкування, він базується на коригуванні стратегічного, тактичного, мовленнєвого законів; управлінні власною поведінкою та дитячою аудиторією.

У педагогічній діяльності важливою є рефлексія. Виробленню рефлексивних умінь у студентів сприятиме ознайомлення із зіставно-аналітичним законом риторики, який є інструментом розвитку в людині самокритичності (здатності сумніватися), відкритості мислення, шанобливості, тактовності і коректності у ставленні до вихованців, їхніх батьків.

Зважаючи на закономірності фізіологічного, психологічного, інтелектуального розвитку в ранньому та дошкільному віці, послідовність навчання мови та мовлення дітей мають відбуватись з урахуванням цих особливостей. На цьому етапі має бути акцентована увага при викладанні дошкільної лінгводидактики. Водночас системна і послідовна робота з формування в студентів компетентностей використання з дітьми мови пов'язана з володінням ними нормами мови: орфоепічною, лексичною, граматичною та ін. Логічним є розпочати формування лінгводидактичної компетентності у майбутніх педагогів дошкільної освіти з навчання їх методики виховання звукової культури мовлення, формування навичок фонетичного складника мовленнєвої компетентності дитини. Виконуючи це завдання, доречним є повторення відомостей про особливості звукової системи української мови, порівняння її із звуковою системою споріднених і неспоріднених мов. Це необхідно, оскільки вихователь має працювати із становленням звукової культури дошкільників, яких маємо навчити сприймати й і розрізняти фонему на слух, здійснювати артикуляцію звуків, правильно наголошувати склади. Вони мають усвідомлювати, що засвоєння дітьми звуків поділяється на два періоди: дофонемний (перший рік життя) і фонемний. Розрізнення звуків на слух та засвоєння артикуляції відбувається поступово. На заняттях реалізуються такі завдання виховання звукової культури мовлення: розвиток артикуляційного апарату (м'язів мовленнєвого апарату), розвиток фонематичного слуху; оволодіння правильною вимовою всіх звуків рідної мови, звукосполучень відповідно до орфоепічних норм; удосконалення дикції, розвиток інтонаційної виразності мовлення (інтонація, темп, тембр, сила голосу, мелодика, наголоси тощо). Формування звукової культури мовлення в дітей дошкільного віку необхідне, оскільки мова – явище соціальне, і дитина здатна наслідувати правильні зразки, що, своєю чергою, необхідно. Адже звуковимовою дітей є особливою, притому не

завжди правильною: у них не вироблені навички правильного дихання, висота голосу може бути не відповідною для сприйняття на слух, звуки не завжди вимовляються чітко, вони допускаються помилок, типових для їхнього віку: замість твердих приголосних вимовляють м'які, пропускають важкі для артикуляції звуки, переставляють під час вимови склади, окремі звуки замінюють іншими.

Методика формування правильної звуковимови дошкільників передбачає насамперед діагностику індивідуальної сформованості звукової культури мовлення дітей, що відбувається за допомогою використання певних прийомів обстеження звуковимови дітей: ігрові прийоми, використання знайомих предметів, елементів одягу, іграшок, картинок; спілкування з дитиною із знайомої теми; розповідання знайомого прозового чи поетичного твору. Результати фіксуються в орієнтовній картці обстеження звуковимови.

Діагностика є підґрунтям для роботи з формування звукової культури мовлення дітей. А воно має відбуватися поступово, поетапно. Спочатку необхідно підготувати органи артикуляції дитини до правильного продукування звуків, це перший, підготовчий етап. Методично доцільними на цьому етапі є ознайомлення дітей з артикуляційним апаратом, демонстрація положення органів артикуляції під час вимови того чи іншого звука, проведення артикуляційної гімнастики. Другим є етап диференціації звука: вимовляння його відокремлено за допомогою звуконаслідування; вимовляння звука в складі (за допомогою чистомовок, рухливих ігор); вимовляння звука в словах (показуючи картинки, що називаються дітьми словами, в яких є чи відсутні ці звуки, виокремлення м'якого чи твердого звуків). Третім є етап автоматизації звука, або його промовляння в активному використанні у мовленні. Найефективнішим є прийом використання на кожен звук скоромовок, заучування віршів. Основними методами вироблення правильності звуковимови дітей дошкільного віку є дидактичні ігри, вправи, рухливі ігри, розповіді із звуконаслідуванням, оповідання, вірші, чистомовки, скоромовки, розглядання картинок та ін.

До складу лінгвістичної компетентності як педагогів дошкільної освіти, так і їхніх вихованців належить *граматична правильність*. Послідовність її формування є такою: перевірка граматичної правильності дитячого мовлення і запобігання помилок; наслідування мовленнєвого зразка педагога, мовлення якого відповідає всім нормативним вимогам; використання ефективних методів і прийомів формування граматичної правильності мовлення дітей як на заняттях, так і в повсякденному житті. Для формування граматичної правильності мовлення використовують такі методи: дидактичні ігри і вправи, розповіді з використанням слів, в яких діти допускають помилку, картинки, переказування художніх оповідань, читання віршів, складання дітьми розповідей із використанням групи слів з теми, запропонованої вихователем; робота із сюжетними картинками. Пізнання дошкільниками світу неможливе без *збагачення їхнього словника*. Тому й у майбутніх педа-

гогів дошкільної освіти має бути сформована *лексична нормативність (правильність)*.

Методика словникової роботи з дітьми дошкільного віку передбачає роботу на заняттях з ознайомлення дітей з властивостями та якостями предметів. Спочатку відбувається первісне ознайомлення з предметом; потім поглиблюються знання про нього. До методики проведення занять цього типу висуваються певні вимоги: пізнавальна діяльність має ґрунтуватися на практичних завданнях, з домінуванням ігрових прийомів; предмети мають бути добре знайомі дітям (ті, призначення яких їм відоме і які вони вже використовували); додаткові предмети слід добирати так, щоб у них не вистачало певної деталі, що робить їх непридатними для діяльності; спрямовувати увагу дітей на визначення, якої частини не вистачає, та спроби пояснити причини цього; діти мають активно діяти з предметами, мотивувати свій вибір, обираючи потрібне; керівництво пізнавальною і мовленнєвою діяльністю вихователів здійснює шляхом вказівок стосовно необхідних дій і запитань.

Ефективними в такій роботі є лексичні вправи (добір епітетів до предмета, визначення предмета (об'єкта) за епітетами); дидактична розповідь (вставляння пропущених слів, вживання дітьми різних частин мови); ознайомлення дітей з багатозначними словами, синонімами й антонімами, лексична робота в процесі ознайомлення з художнім словом. Формування лексичної компетентності передбачає збагачення словника дітей образними виразами, взятими з художніх текстів, приказками, фразеологічними зворотами, метафорами, епітетами, порівняннями.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Підготовка майбутніх педагогів має здійснюватися з урахуванням ключових положень Закону України «Про дошкільну освіту», «Концепції розвитку дошкільної освіти, Державного стандарту дошкільної освіти, у якому визначено напрям «Мовлення дитини» та окреслено систему її складових. Саме тому зміст і методики дисципліни «Дошкільна лінгводидактика» потребують актуалізації й орієнтації на формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти здатності забезпечувати розвиток мовлення дітей раннього і дошкільного віку.

Запропонований зміст і методики формування в дошкільників фонетико-орфоепічної, лексичної та граматичної складових мовленнєвої компетентності зумовлює становлення майбутніх педагогів ЗДО як риторично компетентних фахівців. Це особливо важливо, оскільки їхня професійна діяльність з дітьми дошкільного віку здійснюється переважно в усній формі, а комунікативна компетентність інтегрує всі інші мовленнєві складові.

Кореляція складових мовленнєвої компетентності дошкільників із рівнями мовної системи дала змогу виокремити напрями роботи з дітьми: риторично-комунікативний, орфоепічний, фонетичний, лексичний та граматичний. Представлені у дослідженні фрагменти змісту навчання студентів та методики формування різ-

них видів лінгводидактичної компетентності окреслюють можливості оновлення дисципліни з «Дошкільна лінгводидактика» відповідно до сучасних вимог дошкільної освіти.

Література:

1. Закон України «Про дошкільну освіту». 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20>
2. Концепція розвитку дошкільної освіти. 2020. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2020/06/03/ostatochne.docx>
3. Державний стандарт дошкільної освіти. 2021. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку 2021. /Алла Богуш, Наталія Маліновська. Підручник. Київ: Видавничий дім «Слово». 336 с.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro doshkilnu osvitu" (2024). *Zakon Ukrainy "Pro doshkilnu osvitu"* [Law of Ukraine "On Preschool Education"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> (in Ukrainian).
2. Kontsepsiia rozvytku doshkilnoi osvity (2020). *Kontsepsiia rozvytku doshkilnoi osvity* [Concept of preschool education development]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2020/06/03/ostatochne.docx> (in Ukrainian).
3. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity (2021). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity* [State standard of preschool education]. Retrieved from https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (in Ukrainian).
4. Bohush, A., & Malinovska, N. (2021). *Metodyka rozvytku movlennia ta navchannia ridnoi movy ditei rannioho i doshkilnoho viku: pidruchnyk* [Methods of speech development and teaching the native language to children of early and preschool age: Textbook]. Kyiv: Vydavnychy dim "Slovo" (in Ukrainian).

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.09.2025

Дата публікації: 03.11.2025